

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА СВІТОВОЇ ІСТОРІЇ
НОВОГО ТА НОВІТНЬОГО ЧАСУ

**Методичні рекомендації та завдання з курсу «Історія ідей європейської культури»
для студентів гуманітарного факультету зі спеціальності “Історія”**

ЛЬВІВ 2012

Методичні рекомендації та завдання для самостійної роботи з вивчення курсу «Історія ідей європейської культури» для студентів гуманітарного факультету / укл. Джеджора Олена. Львів: Гуманітарний факультет Українського Католицького Університету, 2012. 40 с.

Рецензенти:

Гошко Т., кандидат історичних наук, доцент кафедри нової і новітньої історії України
Українського Католицького університету

Качараба С.П., доктор історичних наук, професор кафедри нової і новітньої історії зарубіжних
країн Львівського національного університету імені Івана Франка

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри Світової історії нового і новітнього часу
гуманітарного факультету Українського Католицького Університету (протокол № __ від __ січня
2012 р.)

© Джеджора Олена, 2012

© Український католицький університет, 2012

ЗМІСТ

I. Вступ.....	4
II. Структура навчальної дисципліни.....	5
III. Зміст дисципліни	
3.1. Тематика і зміст курсу.....	6
3.2. Методичні рекомендації до семінарських занять.....	8
IV. Питання для самостійної роботи.....	24
V. Тематика письмових робіт.....	32
VI. Перелік питань до іспиту	34
VII. Методи навчання та контролю.....	35
VIII. Розподіл балів, що присвоюються студентам	35
IX. Критерії оцінювання знань	36
X. Навчально-методичне забезпечення дисципліни.....	36
XI. Інформаційні ресурси.....	40

I. Вступ

«Не варто й дивитись на мапу, ... якщо на ній не зазначена Утопія, бо це та країна, на береги якої завжди висаджується людство. А висадившись, починає оглядатись та, побачивши крашу країну, знову здійсмає вітрила»

Оскар Уайльд, «Душа людини при соціалізмі»

Предметом курсу є знайомство та аналіз виникнення, формування протягом історичного часу та головних змін в європейській філософській, богословській та соціально-політичній думці стосовно уявлень європейців про досконалий суспільний лад, щастя в його соціальному та особистому вимірі, а також поява і розвиток утопічного мислення.

В різні історичні епохи універсальна потреба людини сформулювати ідеал суспільного життя, вдосконаленого розумом, на який можна покласти свої (реальні чи уявні) надії, знаходила вияв у формах і жанрах, більш відповідних до стану і настроїв цих епох. Так постав корпус нестаріючих письмових творів, які є золотою спадщиною людства. Курс побудований на основі проблемного принципу за методикою навчального і дослідницького семінару, ґрунтується на читанні та аналізі конкретних текстів, розкриває загальні тенденції розвитку філософської та соціально-політичної думки від античних часів до сьогодення.

Навчальна дисципліна «Історія ідей європейської культури» логічно продовжує вивчення європейської історії та культури, підсумовує та поглиблює набуті протягом попередніх років навчання знання. Курс пов'язаний з такими дисциплінами, як «Історія європейської цивілізації», «Історія філософії», «Соціологія», «Культурна антропологія», «Актуальні проблеми європейської історії».

Метою курсу є ознайомлення з колекцією найвпливовіших європейських текстів, пов'язаних з тематикою вдосконалення суспільного ладу та уявленнями про ідеальне суспільство, та вироблення навичок критичного мислення і порівняльного аналізу цих ідей через дискусії та аналітичні письмові роботи.

Завдання курсу – формування у майбутніх гуманітаріїв знань про появу та еволюцію утопічного та антиутопічного мислення, розвиток навичок порівняльних методів дослідження та міждисциплінарних студій, а також активного залучення студентами знань і навичок, які вони отримали в інших навчальних курсах.

У результаті вивчення курсу історії ідей європейської культури студенти-магістри повинні:

- засвоїти фактологічний матеріал та в повному обсязі ознайомитись із визначеними програмою текстами;
- знати основну історіографію з проблем історії європейської соціально-політичної думки та культури, а також головні сучасні наукові концепції щодо європейської ідентичності;
- вміти критично аналізувати історичні джерела та історіографічні тексти;

- порівнювати історичні процеси і події в різних регіонах та хронологічних періодах;
- провадити наукову дискусію та обґрунтовувати власну позицію;
- вести самостійний науковий пошук.

II. Структура навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин, відведених на:				
	Лекції	Семинарські	Практичні	Лабораторні	Самостійна робота
Змістовий модуль I. Джерела європейської ідеї					
Тема 1. «Великі книжки»	2				4
Тема 2. Соціальні утопії античності. Платон		2			8
Тема 3. Християнський ідеал держави. Святий Августин та Абельяр		4			8
Змістовий модуль II. Піднесення Заходу: ранньомодерна доба					
Тема 4. Мак'явелізм і утопізм: Мак'явелі і Мор		4			8
Тема 5. Християнський ідеал суспільства у нових часах: Лютер і Еразм Роттердамський		2			8
Тема 6. Політична філософія нових часів. Лок і Гобс		2			8
Змістовий модуль III. Європейська модерність та її критики					
Тема 7. Просвітництво: Вольтер		4			8
Тема 8. Комуністична утопія. Марксизм		2			8
Тема 9. Критика модерності: Камю		2			8
Тема 10. Антиутопія та кінець історії: Гакслі, Фукуяма		4			8
Презентація есеїв			4		
Всього годин: 108		28	4		76

III. Зміст дисципліни

3.1. Тематика і зміст курсу

Модуль 1. Джерела європейської ідеї.

Тема 1. «Великі книжки»

Лекційне заняття. Уявлення про досконале суспільство в європейській свідомості. Соціум, справедливість та особисте щастя. Походження терміну «утопія», класифікація утопій, жанрова типологія утопічної літератури. Утопічні ідеї в різних релігійних системах, філософських теоріях, європейській публіцистичній та художній літературі. Утопії, антиутопії та евтопії. Історіографія проблематики. Концепція «великих книжок», найвпливовіші світові канони великих книжок. Хронологічні межі курсу.

Тема 2. Соціальні утопії античності. Платон

Великі філософи античності та їх погляди на державу і суспільство. Платон та його ідеальна республіка. Поняття справедливості і корисності. Типи душі і типологія державних устроїв. Платонівська теорія рівнів пізнання та її відношення до його соціальної філософії. Система виховання ідеальних громадян. Вплив античних ідей державності на пізнішу європейську історію.

Тема 3. Християнський ідеал держави. Святий Августин та Абельяр

Утопічні ідеї в релігійних системах. Християнство і його вплив на зміну сприйняття щастя і покликання людини. Концепція двох градусів Августина. Трактатування потенційного і реального в «Градї Божому». Два гради та історія. Концепція історичного часу. Аналіз античної історії та філософії. Соціум і особисте спасіння.

Реляція між собистим щастям і спасінням в творах Абельяра. Трактатування любові в «Історії моїх страждань» та листуванні Абельяра з Елоїзою. Воля Божа і воля особи. Досяжність чи недосяжність особистого щастя.

Модуль 2. Піднесення Заходу: ранньомодерна доба

Тема 4. Мак'явелізм і утопізм: Мак'явелі і Мор

Загальна концепція Відродження: старі і нові дискусії. Нова концепція особистості. Народження теорії державної влади модерних часів. Уявлення Мак'явелі про ідеальний суспільний лад. Монархічні та республіканські погляди Мак'явелі - їх суперечності. Політика і мораль. Влада і суспільство – їх ідеальні взаємини.

Томас Мор – виникнення жанру. Релігійні переконання та політичні погляди Мора. Критика суспільних порядків Тюдорівської Англії. Гітлодеївська Утопія – ідеальний світ чи пародія? Чинники, які забезпечують стабільність і процвітання утопійців. Освіта і мораль. Ставлення Мора до ідеї прогресу.

Ідеї великих гуманістів та їх вплив на філософську і політичну думку наступних епох.

Тема 5. Християнський ідеал суспільства у нових часах: Лютер і Еразм Роттердамський

Погляди протестантів на людську природу і політичне суспільство, роль особистості у можливості його покращення. Трансформація античних теорій та поглядів у творах класиків богословської та філософської думки XVI ст.. Концепція свободи волі та протистояння Лютера і Еразма. Вплив реформаційної етики на появу нових соціальних порядків у Європі та світі.

Тема 6. Політична філософія нових часів. Лок і Гобс

Соціальна філософія нових часів. Англія як «батьківщина» модерності. Політична ситуація ранньомодерного часу та її вплив на формування поглядів на природу людини, походження державності, концепцію соціального ідеалу. «Два трактати про врядування» Джона Лока, їх історіографічне та соціальне значення. Типологія держав за Локом. Лок і Мак'явелі. Лок і Платон. Соціальна справедливість, особиста свобода, суспільний договір. Погляди на освіту та виховання.

Модуль 3. Європейська модерність та її критики

Тема 7. Просвітництво: Вольтер

Доба Просвітництва – торжество розуму. Головні соціально-політичні ідеї доби Просвітництва: їх поширення, суспільне сприйняття та їх криза. Теорія прогресу. Ставлення до релігії та секуляризм. Вольтерівська іронія як конструктивний засіб критики. Оцінка філософії Просвітництва в «Кандіді». Ставлення до суспільно-політичної системи Європи. Можливість чи неможливість особистого щастя, внутрішнього вдосконалення та суспільної гармонії.

Тема 8. Комуністична утопія. Марксизм

Джерела марксизму. Погляди марксизму на політику і соціальну справедливість. Жанрові особливості «Маніфесту комуністичної партії». Марксистський аналіз соціально-політичної історії – його переваги і недоліки. Трактатування особистості в «Маніфесті». «Маніфест» і національна історія. Спадщина марксизму.

Тема 9. Критика модерності: Камю

Повоєнна Європа – загальна ситуація. Модернізм як явище. Екзистенціалізм як філософська концепція. Концепція «відчуження»: від раннього Маркса до Камю. Оптимізм і песимізм Камю. Жанрові особливості роману «Чума». Чума як метафора життя й особистого вибору. Зло і абсурд – їх взаємовідношення. Самотнє бунтарство і суспільна солідарність. Публічний простір і публічний інтелектуал.

Тема 10. Антиутопія та кінець історії: Гаслі, Фукуяма

Антиутопії XX століття. Жанр «ендизму» та постмодерністська есхатологія. Олдос Гаслі та його дивний новий світ. Чинники стабільності тоталітарної системи. Роль ідеології та релігії. Об'єктивна реальність та суспільство сурогату. Постмодерністська криза концепцій прогресу та індивідуалізму.

Чи існує альтернатива? Постмодернізм і його критики. Френсіс Фукуяма: кінець історії чи західної цивілізації?

3.2. Методичні рекомендації до семінарських занять.

Семінарські заняття є основною формою проведення занять в курсі історії ідей європейської культури та важливою формою контролю стану знань студентів. Вони мають за мету прищеплення студентам навичок критичного читання, самостійної дослідницької роботи, опрацювання джерельних матеріалів, участі в дискусіях, уміння аналізувати історичні та соціальні процеси. Вони є не лише ефективним студентоцентричним інструментом навчання, а й засобом безперервної самоосвіти студента, що формує вміння вчитися, розшукувати і оцінювати необхідну інформацію та акумулювати з неї необхідні знання. Бібліографія та допоміжна література до курсу включає також значний обсяг західної англомовної критичної літератури, праця з якою дає студентам змогу активувати набуті протягом навчання знання англійської мови та безпосередньо знайомитися із західною академічною стилістикою та методологією.

Самостійна робота студента у процесі підготовки семінарських занять передбачає такі види діяльності: значний обсяг домашнього читання основних текстів курсу; вдосконалення навичок пошуку необхідної спеціальної критичної літератури як в бібліотеці, так і в мережі Internet; роботу з допоміжними засобами, в тому числі творами образотворчого мистецтва, кінематографа, музики; залучення до самостійного аналізу знань, здобутих в інших навчальних курсах.

Основними критеріями оцінювання на семінарських заняттях є: ступінь обізнаності студента з текстами та джерелами й уміння працювати з ними; рівень засвоєння рекомендованої наукової літератури; здатність критично мислити, логічно висловлювати свої думки, адекватно сприймати думки своїх колег і вміти обґрунтовувати власну точку зору в дискусії.

Джерела та література до семінарських занять

Тема 2: Соціальні утопії античності. Платон (2 год.)

“Краще несправедливо постраждати, ніж несправедливо вчинити”

Платон, “Горгій”

План

1. Загальна характеристика твору Платона «Держава»: структура, стилістичні особливості.
2. Головні ідеї твору.
3. Держава як матеріалізація справедливості.
4. Типологія душі та типологія держав за Платоном.
5. Платонівська система виховання ідеальних громадян.
6. Платонівська теорія пізнання. Уявлення про життя після смерті.

Основний текст

Платон. Держава. Київ: Основи, 2000.

Джерела та література

Аквінський Тома. Коментарі до Аристотелевої «Політики». К.: Основи, 2003.

Аристотель. Політика. Київ: Основи, 2003.

Боннар А. Греческая цивилизация. М.: Искусство, 1992.

Герье В.Л. Философия истории от Августина до Гегеля. М., 1915.

Гиро П. Частная и общественная жизнь греков. СПб.: Алетейя, 1995.

Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.

Джеджора О. Історія європейської цивілізації.

Димитрова Л.М. Філософія історії: від Полібія до Гумільова. К.: ІЗМН, 1997.

Історія світової культури. Київ: Либідь, 2000.

Лосев А.Ф. Античная философия и общественно-исторические формации. Два очерка //

Античность как тип культуры. М.: Наука, 1988.

Рассел Бертран. Історія західної філософії. Київ: Основи, 1995.

Cornford F.M. Plato's Commonwealth. Crece & Rome, Vol. 4, No.11 (Feb., 1935). Pp. 92-108.

<<http://links.jstor.org>>

Gabba Emilio. True History and False History in Classical Antiquity. The Journal of Roman Studies, Vol.

71. (1981). Pp.50-62. <<http://links.jstor.org>>

Методичні рекомендації

Приступаючи до обговорення твору «Держава» необхідно розпочати з розгляду структури тексту та його поділу на окремі змістові частини, а також спробувати з'ясувати логіку і мотивацію цього поділу. Необхідно з'ясувати, у чому полягало основне завдання, яке ставив перед собою автор, якою є головна ідея його твору. Чому довгий діалог про державу розпочато з питання щастя, особистої гідності, яке переходить у гарячу суперечку про доцільність і можливість суспільної справедливості?

Розглядаючи *третє питання*, важливо співставити погляди учасників діалогу на поняття справедливості. Якими є головні критерії, з якими різні співрозмовці підходять до її оцінки? Необхідно прослідкувати, чи існує зв'язок між справедливістю та щастям людини. Чи відповідає Сократ на питання про можливість соціальної справедливості?

При розгляді типології людської душі, характерів та видів державних устроїв (*питання 4*) варто зосередити увагу на тому, у який спосіб вони пов'язані між собою. Важливо також простежити, через які процеси і слабкості відбувається поступове, і за Платоном неуникне,

корумпування та деградація державних устроїв. Чи можна назвати суспільну візію Платона в книзі 5 комуністичною? Якими можуть бути аргументи «за» і «проти»?

Праця Платона приділяє значну увагу питанням виховання та освіти майбутніх ідеальних громадян досконалої держави. Дискутуючи *п'яте питання* слід звернути увагу на загальні засади виховання гармонійної особистості, які пропонує Платон, на його відношення до виховання різних статей та різних суспільних верств. Якими є основні засоби виховання та предмети освіти? Чи виховання ідеалу стає водночас перепоною на шляху особистої свободи? Що саме вкладає Платон в поняття «охоронці держави»? Чим є обґрунтовані поширені в історіографії звинувачення Платона в тоталітаризмі?

Під час обговорення *шостого питання* необхідно зосередити увагу на описі рівнів пізнання, втілених в аналогії печери, а також на аналогії добра, запропонованій Платоном в «Державі».

Важливо зрозуміти, в чому полягає утопічність Платонівської соціальної конструкції? Яким є його ставлення до людини загалом та до людської природи? Як треба трактувати сон Ера в книзі 10 - картину життя після смерті та моральної відповідальності людини як під час життя, так і після нього? Варто порівняти картину потойбіччя у Платона з традиційною християнською догмою. Важливим для подальшої праці в курсі історії ідеї є також обговорення впливу, який залишила праця Платона «Держава» в європейській інтелектуальній традиції наступних епох.

Тема 3: Християнський ідеал держави. Святий Августин та Абельяр (4 год.)

«Уся західна філософія може розглядатися лише як серія підрядкових приміток до "Граду Божого"»
Роберт Нізбет, «Історія ідеї прогресу»

План

1. Загальний аналіз твору Святого Августина, його головні ідеї.
2. Августин як історик: аналіз античної та біблійної історії, концепція історичного часу.
3. Філософська концепція двох градусів, її символіка.
4. Августин про природу та призначення людини. Ідеальний людський стан за Августином.
5. Оцінка людської природи та перспективн особистого щастя П'єром Абельяром.
6. Християнство та його загальний вплив на самосприйнятті людини і суспільства в добу пізньої античності та середньовіччя.

Основні тексти

Абельяр. Історія моїх страждань. Листування Абельяра й Елоїзи. Львів: Літопис, 2004.

Августин Аврелій. О Граде Божиєм. Минск: Харвест, М.: АСТ, 2000.

Джерела та література

Августин Аврелій. Сповідь. К., 1997.

- Аверинцев С.С.* Порядок космоса и порядок истории в мировоззрении раннего средневековья // Античность и Византия. М.: Наука, 1975.
- Бычков В. В.* Эстетика Аврелия Августина. М., 1984.
- Грановский Т.Л.* Лекции по истории средневековья. М.: Наука, 1987.
- Гуревич А.Л.* Категории средневековой культуры. М.: Искусство, 1984.
- Гуревич А.Л.* Культура и общество средневековой Европы глазами современников. М.: Искусство, 1989.
- Гуревич А.Л.* Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства. М.: Искусство, 1990.
- Дейвис Н.* Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.
- Джеджора О.* Історія європейської цивілізації.
- Дюби Ж.* Европа в средние века. Смоленск: Полиграмма, 1994.
- Зайбт Ф.* Блиск і вбогість середньовіччя: Історія з початком і кінцем. Львів: Видавництво УКУ, 2009.
- Історія світової культури.* Київ: Либідь, 2000.
- Каутский К.* Происхождение христианства. М., 1990.
- Кремень В.Г.* Філософія: мислителі, ідеї, концепції. Підручник/ Кремень В.Г., Ільїн В.В. К.: Книга, 2005.
- Ле Гофф Жак.* Середньовічна уява. Львів: Літопис, 2007.
- Лінч Джозеф.* Середньовічна церква. Київ: Основи, 1994.
- Ляхович Д.* Понятійне осмислення історії в богословському релігієзнавстві //Релігієзнавство: предмет, структура, методологія. К.: Аероплан, 1996.
- Нізбет Р.* Історія ідеї прогресу. Нью-Йорк, 1980.
- Рассел Б.* Історія західної філософії. К., 1995
- Тиллих П.* История и Царство Божие // Философия истории: Антология. М.: Аспект-Пресс, 1995.
- Хейзинга Й.* Осень средневековья. Исследование форм жизненного уклада и форм мышления в XIV и XV веках во Франции и Нидерландах. Москва: Наука, 1988.
- Gabba Emilio.* True History and False History in Classical Antiquity. The Journal of Roman Studies, Vol. 71. (1981). Pp.50-62. <http://links.jstor.org>
- Graus F.* Social Utopias in the Middle Ages. Past and Present, No. 38. (Dec.1967). Pp.3-19. <http://links.jstor.org>
- Pleij Herman.* Dreaming of Cockaigne: Medieval fantasies of the perfect life. New York, 2001.

Методичні рекомендації

Обговорення тексту доцільно розпочати з характеристики постаті святого Августина як найбвидатнішого прикладу, з одного боку, освіченості та універсалізму доби пізньої античності, а з іншого - втілення суперечливості і конфліктів одного з найдраматичніших періодів

європейської історії. Короткий огляд життєвого шляху Августина стане допоміжним ключем для розуміння завдань та структури його найвидатнішого твору.

Огляд твору логічно розпочати з аналізу Августина як історика. «Град Божий» як універсальна історія: як автор викладає концепцію історії загалом, біблійну та античну історію зокрема, в чому полягає його внесок у розвиток історичного методу? Цікаво простежити, як вплинув християнський провіденціалізм на розвиток історіх та філософії в наступні століття, зокрема в добу середньовіччя. Важливо звернути особливу увагу на концепцію історичного часу, запропоновану Августином саме в цьому творі. Як співвідносяться циклічна, лінійна та точкова концепції часу, а також що ми можемо сказати про тлумачення Августином концепції людського прогресу.

Огляд цих питань підводить нас до розгляду філософської концепції двох міст та їх символіки. Суттєвим моментом дискусії має стати вчення про дві людські спільноти та про два типи громадянства, яке пронизує собою увесь обсяг тексту. Цікаво також прослідкувати співвідношення августинівської філософії історії з концепцією цього подвійного громадянства. Як Августин пов'язує з цією концепцією ідею реального і потенційного, постійного і плінного?

Заслуговеє також на увагу постать Августина як видатного історика філософії античності та його виклад історії античної філософії.

Підводячи підсумок розгляду цього твору, варто зосередитися на поглядах Августина на природу та призначення людини. Ідеальний людський стан за Августином – в чому він полягає і як його досягнути? В чому саме ми можемо побачити утопічність його поглядів?

Розгляд цього питання дозволяє перейти до порівняння поглядів Августина та Абеяра. Оцінка людської природи та перспектив особистого щастя за Пьером Абеяром, яка ґрунтується на християнській філософсько-моральній платформі, тим не менше, різко відрізняється від Августинівської. Важливо проаналізувати, чим вмотивована така відмінність. Як Абеяр визначає головних ворогів людської душі і в чому саме він бачить можливість чи досяжність людського щастя?

Завершуючи дискусію шостим питанням, необхідно проаналізувати загальний вплив християнства на самосприйнятті людини і суспільства в добу пізньої античності та середньовіччя та спробувати відповісти на питання, чому саме ця доба породила таку малу кількість поглядів на можливість творення досконалого суспільства.

Тема 4: Мак'явелізм і утопізм: Мак'явелі і Мор (4 год.)

«...немає справи важчої задумом, сумнівнішої успіхом, небезпечнішої при здійсненні, ніж запровадження нових законів»

Ніколо Мак'явелі, «Державець»

«Чи створювала будь-коли природа щось більш

План

1. Рання модерність та зміни світогляду. Християнство та автономія людської особистості в ранньомодерну епоху. Утопія ранньомодерного часу – народження жанру.
2. Мак'явелі та його політичні погляди. Завдання і структура твору “Державець”.
3. Погляди на людську природу та особливу природу правителів.
4. Характеристика успішної держави за Мак'явелі.
5. Томас Мор як політичний діяч і християнський мислитель.
6. Загальна характеристика твору “Утопія”.
7. Концепція людського щастя і людської свободи в Утопії.
8. Вплив ранньомодерних утопічних та філософських концепцій на європейську філософсько-політичну думку наступних епох.

Основні тексти

Мак'явеллі Нікколло. Державець. Київ: Основи, 1998.

Мор Томас. Утопія. М., 1978.

Джерела та література

Баткин Л. Итальянское Возрождение: В поисках индивидуальности. М.: Наука, 1989.

Баткин Л. Леонардо да Винчи. Москва, 1990.

Буркхардт Я. Культура Италии в эпоху Возрождения. М.: Инт-рада, 1996.

Грановский Т.Л. Лекции по истории средневековья. М.: Наука, 1987.

Данте Алиг'ери: Божественна комедія: Пекло. Львів: Вид. УКУ, 2007.

Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.

Джеджора О. Історія європейської цивілізації.

Історія світової культури. Київ: Либідь, 2000.

Зайбт Ф. Блиск і вбогість середньовіччя: Історія з початком і кінцем. Львів: Видавництво УКУ, 2009.

Кампанелла Т. Місто Сонця // Мор Томас. Утопія. Кампанелла Томмазо. Місто Сонця. К.: Дніпро, 1988.

Кудрявцев О. Ф. Гуманистические представления о справедливости и равенстве в «Утопии» Томаса Мора // История социалистических учений. М., 1987.

Лосев А. Эстетика Возрождения. Москва: Мысль, 1982.

Типология и периодизация культуры Возрождения. М.: Наука, 1978.

Elliott Robert C. The shape of Utopia. ELH, Vol.30. No.4. (Dec.1963). Pp.317-334.

<http://links.jstor.org>

Neilson Frances. Machiavelli: The Permanent Member of Parliament. American Journal of Economics and Sociology, Vol.11. No. 1. (Oct., 1951). Pp.43-53. <http://links.jstor.org>

Nendza James. Political Idealism in More's Utopia. The Review of Politics, Vol.46. No.3. (Jul.,1984). Pp. 428-451. <<http://links.jstor.org>>

Методичні рекомендації

Доба ранньої модерності стала часом відкриття нових обріїв не лише в географічному, але й у соціальному та ширшому світоглядному вимірах. Варто розпочати дискусію з визначення головних ознак цієї новітності у відношенні до попередньої доби середньовіччя. Що ми можемо трактувати як нове у європейській самосвідомості, релігійній, філософській та суспільній думці, у чому проявлялась тяглість з попередньою епохою. Чому, на вашу, думку, саме початок доби модерності став часом появи текстів про влаштування ідеального суспільного ладу?

Характеризуючи постать Ніколо Мак'явелі, необхідно проаналізувати його політичні погляди та їх еволюцію. Як узгоджувались його республіканські симпатії та його трактування виняткової ролі одноосібного правителя, як історичний приклад Флоренції вплинув на формування його поглядів? Спробуйте проаналізувати середньовічне та ренесансне розуміння держави як такої та відмінності від сприйняття держави й державності сучасною людиною.

Важливо також спробувати визначити завдання та жанр твору “Державець”, особливо звернувши увагу на типологію держав та порівняння цієї типології з концепцією Платона. Цікавою темою обговорення є трактування Мак'явелі відношення між політикою і мораллю. Як можна охарактеризувати політичну етику автора?

Під час обговорення третього питання зверніть увагу на неоднозначність оцінки автором природи людини. Спробуйте визначити, в чому ця неоднозначність власне виявляється. Порівняйте погляди Мак'явелі на природу людини з позицією Платона, Абеяра, Мора.

Узагальнюючи, необхідно визначити головні риси успішності держави за Мак'явелі, а також реалістичність і доцільність втілення саме такого проекту в реальність тогочасности.

Під час розгляду наступного питання, спробуйте провести паралелі між обома авторами щодо їхнього походження, соціального статусу та поглядів. Як, на вашу думку, відрізняється оцінка ними тогочасного суспільства? В чому, ви думаєте, полягало завдання твору “Утопія”? Уважно простежте стилістичні та змістові відмінності між двома частинами книги.

Проаналізуйте соціальну структуру країни Утопа, спосіб управління, систему виховання, організацію праці. Цікаво простежити, яким є ставлення автора до фізичної та розумової праці. Визначте головні чинники, які забезпечують стабільність цієї держави. Охарактеризуйте зовнішню

політики утопійців. Розглядаючи ці та інші питання, необхідно постійно тримати у фокусі глибоку іронічність, яка часто пронизує авторський текст і є невід’ємною частиною авторського стилю.

Пристаючи до обговорення сьомого питання, варто зосередитися на розділах, присвячених способу життя, вихованню та дозвіллю. В який саме спосіб пов’язує Томас Мор соціальну стабільність та особисте щастя людини? В якій мірі його концепція щастя є особистою чи колективною? Що саме в цьому тексті спонукає дискусії з приводу соціалістичних чи тоталітарних уподобань Мора? Наскільки ці дискусії виправдані, на вашу думку?

Підводячи підсумки дискусії спробуйте відповісти на питання: чому саме, на вашу думку, цей перший європейський політичний трактат та перша європейська політична утопія залишилися такими впливовими текстами для майбутніх епох?

Тема 5. Християнський ідеал суспільства нових часів: Лютер і Еразм Роттердамський (2 год.)

«Ті, що не шукають щастя, знайдуть його скорше за інших;
бо шукачі щастя забувають, що найвірніший спосіб
досягнути його для себе – це шукати його для інших»
Мартін Лютер

План

1. Доба Реформації та посилення соціальної заангажованості християнських мислителів.
2. Погляди Лютера на людину і суспільство.
3. Еволюція поглядів Лютера на проблему особистої свободи та напередвизначення.
4. Полеміка Лютера та Еразма Роттердамського – конфлікт в середині християнської філософської думки чи виразник змін у самосвідомості європейського суспільства.

Основні тексти

Лютер М. Свобода християнина // Избр. произведения. СПб., 1994.

Роттердамський Еразм. Философские произведения. Диатриба или рассуждение о свободе воли. М.: Наука, 1986.

Джерела та література

Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм, XV-XVIII вв. М:Прогресс, 1992. Т. 3: Время мира.

Вебер М. Протестантська етика і дух капитализму. Київ: Основи, 1994.

Гобрій І. Лютер. М.: Молода гвардія. 2000.

Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Етика. М.: Гардаріки, 1998.

Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.

Джеджора О. Історія європейської цивілізації.

Історія світової культури. Київ: Либідь, 2000.

Левін Г.Д. Свобода волі. Сучасний погляд // Зап. Філософії. 2000. № 6.

- Лютер М. О рабстве воли. // *Роттердамський Еразм*. Философские произведения. М.: Наука, 1986.
- Міголатьев А.А. Проблема свободи та відповідальності. // Соц.-политий. Журн. 1998. № 4.
- Рассел Б. Історія західної філософії. К., 1995
- Філософія. Курс лекцій: Навч. посібник / Бичко І.В., Табачковський В.Г. та ін. 2-е вид. К.: Либідь, 1994.
- Goldie Mark. Obligations, Utopias, and their Historical Context. *The Historical Journal*, 26, 3 (1983). Pp.727-746. <<http://links.jstor.org>>

Методичні рекомендації

Невелика за обсяг стання Мартіна Лютера про свободу волі належить до одного з ранніх його текстів і являє собою великий інтерес для простеження змін його поглядів, що яскраво проявилися у полеміці з Еразмом Роттердамським. Під час дискусії цікаво буде також звернути увагу на динаміку особистих стосунків цих двох видатних мислителів доби пізнього Відродження. Під час обговорення необхідно проаналізувати загальне зростання соціальної заангажованості християнських мислителів цієї епохи в різноманітні соціальні питання, зокрема виховання, освіти, стосунків в родині, соціальної справедливості.

Аналізуючи основний текст, варто розпочати з підкреслення його вихідних тез про дихотомію християнської особистості як вільної та залежної одночасно, що виходить з подвійної природи Христа як алегорії свободи.

Закон і свобода. Служіння і свобода. Залежність і свобода. Як примирити непримиренне, завдяки якому способом чи чинникові Лютер пропонує це уможливити? В чому полягає “досконалий привілей” християнина?

Охарактеризуйте Лютерівське розуміння любови, а також його розуміння істинного людського щастя. Важливо звернути особливу увагу на відображення в тексті ключової концепції лютеранства: співвідношення між вірою та вчинками у стосунку до справи людського спасіння. Не менш важливо проаналізувати розуміння Лютером тілесного, його ставлення до “тіла” та порівняти це ставлення з поглядами Августина, Абеяра, Мора.

Розглядаючи четверте питання, прослідкуйте наскільки власні погляди Лютера на проблему свободи волі змінилися. Зверніть увагу на різницю в стилі полеміки та пошуку аргументації обох авторів. Проаналізуйте головні відмінності у поглядах Еразма на питання свободи волі, людську природу, стосунки людини з Богом. Спробуйте визначити силу і слабкість позиції кожного з авторів.

Тема 6. Політична філософія нових часів. Лок і Гобс (2год.)

«... жодну людину не можна зобов'язати свідомо підкоритися
будь-якій владі, аж доки вона не впевниться у тому,
що та особа має право здійснювати над нею цю владу»
Джон Лок

План

1. Конфлікт між монархізмом та республіканством. Політичні погляди та загальна характеристика двох трактатів Джона Лока про урядування.
2. Природний стан суспільства та теорія еволюції державності за Локом. Концепція батьківства.
3. Типологія держав, соціальна справедливість та теорія суспільної угоди.
4. Локіанська ідея власності, її особливості.
5. Локіанство та християнство.
6. Вплив політичної філософії нових часів на наступні століття.

Основний текст

Лок Джон. Два трактати про урядування. Київ: Основи, 2001.

Джерела та література

Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского // Гоббс Т. Сочинения: В 2 т. Т. 2. М.: Мысль, 1991.

Гуссерль Е. Криза Європейського людства і філософія // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями: Хрестоматія. К.: Ваклер, 1994.

Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.

Декарт. Медитації (за любим виданням)

Джеджора О. Історія європейської цивілізації.

Історія світової культури. Київ: Либідь, 2000.

Рассел Б. Історія західної філософії. К., 1995.

Філософія. Курс лекцій: Навч. посібник / Бичко І.В., Табачковський В.Г. та ін. 2-е вид. К.: Либідь, 1994.

Ческіс А. А. Томас Гоббс. М., 1929.

Sargent Lyman Tower. Authority & Utopia: Utopianism in Political Thought// Polity Vol.14. No.4. (Summer., 1982). Pp.565-584. <<http://links.jstor.org>>

Методичні рекомендації

Приступаючи до розгляду теми, необхідно зупинитися на соціальних конфліктах та філософських дискусіях XVII століття, спробувати розкрити їх причини. Дайте характеристику двох головних концепцій державотворення цього періоду, визначте їх головних речників. Проаналізуйте якою є мета і структура твору Джона Лока “Два трактати про урядування”, ким є його головні протагоністи. Варто з’ясувати, що являє собою концепція батьківства за Фіомером та за Локом.

Обговорюючи друге питання, необхідно звернути увагу на трактування Локом влади та концепцію еволюції політичної влади. Також важливо відзначити в який спосіб автор звертається

до біблійної ісорії та як використовує її у своїй аргументації. Необхідно наголосити на характеристиці Локом первісної природи людини, провівши порівняння з поглядами Томаса Гобса, та з'ясувавши, що саме є підставою локіанського оптимізму.

Ключовим моментом аналізу тексту є розгляд типології держав, що її пропонує Лок, та порівняння цієї типології з авторами, що розглядалися протягом попередніх тем курсу. Великою вартістю є викриття наступності у поглядах, а також звернення уваги на появу докорінно нових концепцій з рухом часу та розвитком європейської інтелектуальної традиції та суспільної самосвідомості. Розглядаючи це питання, необхідно дати визначення локіанської концепції громадянства та спробувати порівняти її із сучасною.

Стимулюючою темою для дискусії є й питання про трактування Локом власності. Визначте, у чому полягає ключова особливість цього трактування власності і як вона впливає на його теорію державотворення. Як співвідносяться і правовій державі справедливість і закон? Як Лок розглядає питання арбітражу на гарантії справедливості? У чому, зрештою, можна вбачати утопічність його конструкції?

Розглядаючи два заключні питання теми, варто прослідкувати в який спосіб християнська філософія впливала на розвиток суспільно-політичної думки доби нового часу, стимулюючи чи гальмуючи цей розвиток, стаючи водночас підставою творення взаємнесумісних концепцій та підставою легітимізації тих чи інших теоретичних проєктів. Також не можна забувати про винятковий вплив теоретиків XVII століття на наступних мислителів та практиків політичних змін, які, з включенням в орбіту політичної активності колоністів Північної Америки, стають глобальними.

Тема 7. Просвітництво: Вольтер (4 год.)

«Праця жене від нас трьох найбільших ворогів:
нудьгу, порок і злидні»

Вольтер

План

1. Доба Просвітництва, його ідеї блага, справедливості та прогресу.
2. Іронія та антиклерикалізм як нові засоби пошуку суспільно-політичних рішень. Вольтер та його філософські притчи.
3. Загальна характеристика твору, особливості стилю.
4. Суперечності твору – оптимізм чи песимізм Вольтера.
5. Вольтер і Руссо: односторонні й політичні суперники.

Основний текст

Вольтер. Философские повести. Кандид. Москва: Изд-во худ. литература, 1954.

Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре. Трактаты / Пер. с фр. М.: "КАНОН-пресс", "Кучково поле", 1998. - 416 с.

Джерела та література

Вольтер. Философия и методология истории // Историки и история: жизнь, судьба, творчество: В 2 т. М.: Остожье, 1997. Т. 1.

Гошовський М., Кучерявий Т. Ідея прогресу в соціальній філософії. К.: Вища школа, 1993.

Гуссерль Е. Криза Європейського людства і філософія // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями: Хрестоматія. К.: Ваклер, 1994.

Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.

Джеджора О. Історія європейської цивілізації.

Історія світової культури. Київ: Либідь, 2000.

Shklar Judith N. Rousseau's Two Models: Sparta and the Age of Gold. //Political Science Quarterly, Vol.81. No. 1. (Mar., 1966). Pp.25-51. <<http://links.jstor.org>>

Методичні рекомендації

Творчість Вольтера необхідно розглядати у світлі його ролі як одного з найвпливовіших діячів доби Просвітництва, попередньо пригадавши собі головні ідеї, що спричиняли загальний оптимістичний тон просвітницької філософії та віру просвітників у можливість покращення як людської природи, так і суспільних умов життя людини. Варто звернути увагу на поширення жанру філософської казки-притчи в європейській традиції нових часів, спробувати пояснити появу та розвиток саме цього жанру. Спробуйте знайти відповідь на питання: як в добу просвітницького оптимізму почала зароджуватися нова криза світосприйняття та усвідомлення обмеженості людської свободи та людського вибору.

Необхідно проаналізувати нові настрої інтелектуальної думки XVIII століття, появу й розвиток секуляризму, антиклерикалізму, атеїзму, спробу повної еманципації людського розуму від божественного. Дайте оцінку головним просвітницьким методологічним засобам критики існуючих порядків, таким як преса, критика, іронія та алегорія тощо.

Даючи загальну характеристику "Кандідові", прослідкуйте його суголосність з вищезазначеними тенденціями, визначте характерні особливості стилю. Цікаво звернути увагу на символіку та приховану іронію назв та імен головних персонажів. Важливо виявити головні сюжетні лінії та теми твору, охарактеризувати його географію, спробувати провести типологію його головних дійових осіб. Варто звернути увагу на Опис Ельдорадо у творі. Чим цей опис інспірований і чи сприймається він автором як абсолютний суспільний ідеал?

Під час розгляду четвертого питання важливим завданням є аналіз відносності позитивного і негативного у творі, відверта критика поглядів самих просвітників та їх філософії.

Яким, на вашу думку, є ставлення самого автора до можливостей позитивних змін, спричинених філософією Просвітництва? Слід виявити і сформулювати головні критичні закиди, що їх приховано чи відкрито висловлює автор у тексті, а також його власну пропозицію гідного життя і виходу людини з часто нею самою штучно створених проблем.

Цікаво порівняти методи та головні сеспільно-політичні ідеї Вольтера з поглядами та методами іншого видатного речника тієї епохи – Жан-Жака Русо. Визначіть ці відмінності та оцініть міру впливовості обох авторів на їх наступників, а також реалістичність суспільних рішень, ними запропонованих.

Тема 8. Комуністична утопія. Марксизм (2 год.)

«Ніхто ніколи не писав так багато про гроші, яких мав так мало»
Карл Маркс

План

1. Що таке марксизм? Марксизм як філософія, соціологія та політична програма.
2. “Маніфест Комуністичної партії” – передумови появи, жанр і завдання, головні ідеї.
3. Соціальний аналіз тогочасного суспільства в “Маніфесті”.
4. Співвідношення марксизму і лібералізму, марксизму і християнства.
5. Влучні передбачення та головні вади теоретиків марксизму.

Основний текст

Маркс К., Енгельс Ф. Маніфест комуністической партії. Москва, 1978.

Джерела та література

Американська демократія. Ідеологічні основи американської політичної системи. / Статті і вибір документів Романа Борковського. Б.м.: Сучасність, 1990.

Багатурія Г.А. О некоторых особенностях развития марксизма как теоретической системы // Вопросы философии. 1983. № 1.

Бази люк А.Ф. Социальная философия "неомарксизма". К.: Политиздат Украины, 1989.

Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.

Енгельс Ф. Людвіг Фейербах і кінець класичної німецької філософії // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. Т. 21.

Історія світової культури. Київ: Либідь, 2000.

Кушаков Ю. Чи є вихід із кризи, або як же нам бути з марксизмом? // Філософські студії Київ, ун-ту. Вип. 1. К., 1995.

Ленін В.І. Три джерела і три складові частини марксизму // Ленін В.І. Повне зібрання творів. Т. 23.

Мангайм Карл. Ідеологія та утопія. К.: Дух і літера, 2008.

Маркс К. Капітал. Т. 1. // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. Т. 23.

Рікер Поль. Ідеологія та утопія. К.: Дух і літера, 2005.

Briefs Goetz A. The Rise and Fall of the Proletarian Utopias// The Review of Politics, Vol. 1. No.1. (Jan., 1939). Pp. 31-50. <<http://links.jstor.org>>

Hayes Peter. Utopia and the Lumpenproletariat: Marx's Reasoning in The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte// The Review of Politics, Vol. 50. No.3. (Summer, 1988). Pp.445-465. <<http://links.jstor.org>>

Kolakowski Leszek. Main Currents of Marxism. Vol.1. The founders. Oxford-New York: Oxford University Press, 1978. Pp. 218-233.

Kryger Martin. Marxism, Communism, and Narcissism.//Law & Social Inquiry, Vol.15. No. 4. (Autumn, 1990). Pp.707-730. <<http://links.jstor.org>>

Lowy Michael. Marxism and Christianity in Latin America// Translated by Claudia Pompan.-Latin America Perspectives. Issue 79, Vol.20. No. 4. Fall, 1993. Pp.28-42. <<http://links.jstor.org>>

Методичні рекомендації

Марксизм за мірою свого впливу та спроб практичного втілення залишається чи не найвпливовішою політичною ідеологією нового та новітнього часу, тому важливо розпочати з аналізу процесу зародження і прослідкувати розвиток марксизму, його головні філософські та соціальні характеристики, спробувати виявити підстави такої популярності та впливовості. Що дозволяє нам окреслити марксизм як найбільший проект соціальної перебудови людського суспільства? В чому полягає утопічність цього проекту?

Переходячи до другого питання, варто прослідкувати історію та причини написання цього короткого маніфесту, його конкретні практичні завдання, структуру та стилістику тексту, головні ідеї. Наскільки пропагандистський характер цього тексту впливає на зміст авторських поглядів, провокує достатність чи недостатність суспільного аналізу?

Дискутуючи третє питання, варто зосередитися на соціологічному аналізі суспільства, що є сильною стороною марксистської теорії. Проаналізуйте, наскільки цей аналіз є, на вашу думку, повним, кого марксистки вважають позитивними, а кого негативними учасниками суспільного розвитку, як можуть мінятися соціальні ролі з бігом часу. Важливо звернути увагу на оцінку соціальної ролі так званих маргінальних груп, а також певних соціальних інституцій, зокрема таких як церква, родина, тощо. Цікаво звернути увагу й на оцінку різних соціальних процесів, зокрема національного руху. В чому, на вашу думку, полягає марксистське розуміння свободи і як ви можете його оцінити?

Сприймаючи даний текст в загальному контексті курсу історії ідей, цікаво буде виявити взаємовідношення між марксизмом та лібералізмом як у XIX, так і протягом XX століть, а також спробувати порівняти марксизм як ідеологію з найбільшими світовими релігіями, включно з християнством, дати оцінку такого феномену, як християнський марксизм країн Латинської Америки тощо.

Під час обговорення п'ятого питання спробуйте спільно виявити головні вади тексту “Маніфесту”, а також влучні передбачення і якісні методологічні і наукові відкриття, які сприяли впливовості марксистської теорії.

Тема 9. Критика модерності: Камю (2 год.)

«З моментом, коли ми визнаємо історичну конечність як різнови чуми, перестанемо ронити сльози над долею жертв. Чума чи землетрус не викликають більше обурення».
Чеслав Мілош, «Поневолений розум»

План

1. Екзистенціалізм, людська свобода і щастя.
2. Контекстуалізація творчості Альбера Камю. Обставини, в яких появився його роман «Чума».
- 3.«Чума» й т.зв. «кукус Гегеля» (Чеслав Мілош) – тобто потреба і доцільність спротиву людини т.зв. історичній необхідності.
- 4.Співвідношення Альбера Камю з гуманітарною традицією ХХ ст.
- 5.Що живе і що мертво у позиції Альбера Камю для наших часів?

Основний текст

Камю Альбер. Чума // <http://www.philosophy.ru/library/camus/peste.html>

Джерела та література

- Аббаньяно И. Прогресс больше не означает счастья // Аббаньяно Н. Мудрость жизни.СПб.: Алетейя, 1996.
- Гаиденко П.П. Экзистенциализм и проблема культуры. М.: Высшая школа, 1963.
- Гобозов И А. Современная французская буржуазная философия истории. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1978.
- Губман Б.Л. Западная философия культуры XX века. Тверь: Леан, 1997.
- Гуссерль Е. Криза Європейського людства і філософія // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями: Хрестоматія. К.: Ваклер, 1994.
- Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.
- Історія світової культури. Київ: Либідь, 2000.
- Камю Альбер. Вибрані твори: У 3 т. Харків: Фоліо, 1997. Т. 3.
- Лиотар Ж. Ф. Состояние постмодерна. М.: Ин-т экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 1998.
- Мангайм Карл. Идеология та утопія. К.: Дух і літера, 2008.
- Рікер Поль. Идеология та утопія. К.: Дух і літера, 2005.
- Сартр Ж.Л. Экзистенциализм — это гуманизм // Сумерки богов /Ф. Ницше, 8. Фрейд, Э. Фромм, А. Камю, Ж.П. Сартр. М.: Политиздат, 1990.
- Соболь О.М. Постмодерн і майбутнє філософії. К.: Наук, думка, 1997.
- Manuel and Manuel. Utopian Thought in the Western World. Cambridge, 1981

Методичні рекомендації

Прийнято вважати, що роман Альбера Камю «Чума» постав зразу після війни як філософська притча про опір французів фашистській окупації. Наскільки, на Вашу думку, ця теза є правильною? Чи можемо знайти більш універсальне звучання й значення тематики цього двору?

Під час обговорення спробуйте в'яснити ідеологічні та філософські витoki позиції Камю у цьому романі. Словами Чеслава Мілоша («Поневолений розум» Б.м.; Сучасність, 1985, с.30), «З моментом, коли ми визнаємо історичну конечність як різновид чуми, перестаємо ронити сльози над долею жертв. Чума чи землетрус не викликають обурення». В якій мірі Альбер Камю є ілюстрацією до цієї тези?

Важливо проаналізувати стилістику автора. Що спільного має скупість стилю Камю – прагнення до максимальної простоти, його свідоме уникнення підрядних речень, прикметників і т.д.– до самої ідеї роману?

Камю нерідко називають «Сен-Камю» («святим Камю»). У чому коріння такої інтерпретації? До кого з уже прочитаних Вами авторів - св. Августина, Вольтера, Маркса – він є найближчим? Ганна Арендт назвала Камю «єдиним чесним французом». На Вашу думку, які є причини і підстави для такої оцінки? Спробуйте оцінити, наскільки цей текст залишається важливим для вас і ваших сучасників.

Тема 10. Антиутопія та кінець історії: Гакслі, Фукуяма (4 год.)

"Як цікаво було би жити на світі, якщо би можна було відкинути турботу про щастя"
О.Гакслі. "О, дивний новий світ"

План

1. Антиутопії ХХ століття як реакція на соціальні кризи та ідеалістичні уявлення попередніх епох.
2. Характеристика та загальний аналіз твору Олдоса Гакслі "О, дивний новий світ".
3. Ціна політичної стабільності і достатку та проблема людської свободи і щастя. Концепція сурогату.
4. Проблема людської свободи і мистецтва.
5. Нова геополітика і новий оптимізм Френсіса Фукуяма.

Основний текст

Гаслі О. О дивный новый мир. М., 2006.

Фукуяма Ф. Конец истории? // Вопросы философии. 1990. № 8.

Джерела та література

Аббаньяно И. Прогресс больше не означает счастья // Аббаньяно Н. Мудрость жизни.СПб.: Алетейя, 1996.

Гуссерль Е. Криза Європейського людства і філософія // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями: Хрестоматія. К.: Ваклер, 1994.

Дилигенский Г.Г. "Конец истории" или смена цивилизаций? // Вопросы философии. 1991. № 3.

Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.

Замошкін Ю.А. "Кінець історії": ідеологізм і реалізм // Вопросы философии. 1990. № 3.

Історія світової культури. Київ: Либідь, 2000.

Ільїн І.Л. Постмодернізм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа. М.: Интрада, 1998.

Какабадзе З.М. Культура и цивилизация // Культура в свете философии. Тбилиси: Мецниереба, 1979.

Кризис современной цивилизации. Выбор пути. М.: КНИОНРАН, 1992.

Малахов В.С. Еще раз о конце истории // Вопросы философии. 1994. № 7—8.

Манхейм К. Диагноз нашего времени. М.: Юрист, 1994.

Ортега и Гассет Х. История как система // Ортега-и-Гассет Х. Избранные труды. М.: Весь мир, 1997.

Февр Л. Цивилизация: эволюция слова и группы идей // Февр Люсьен. Бои за историю. М.: Наука, 1991.

Хайдеггер М. Европейский нигилизм // Проблема человека в западной философии. М.: Прогрессе, 1988.

Popper Karl R. The Open Society and Its Enemies. New York, Harper & Row, 1962

Методичні рекомендації

Під час обговорення першого питання необхідно зосередити увагу на питанні, наскільки стаття і пізніша книжка Френсіса Фукуяма співвідносяться з історією західної інтелектуальної традиції, та наскільки вона виражає нові політичні реалії сучасного світу. На перший погляд, назва книжки Фукуяма звучить абсурдно: історія може скінчитися лише з історією людства. Спробуйте визначити, кінець якої власне історії проголошує Фукуяма.

Книжку Фукуяма відносять до т.зв. «кінцевого жанру» - тобто творів, які проголошують кінець певної реальності. Деякі з його критиків пропонують не ставитися серйозно до цього жанру, і на цій підставі заперечують вартість його твору взагалі. Під час дискусії варто спробувати визначити чи і наскільки вони мають рацію. Для нас сьогодні надзвичайно важливо зрозуміти, що лишилося з головної тези Фукуяма двадцять років після публікації його книжки.

IV. Питання для самостійної роботи

Навчальний процес здійснюється у різноманітних формах: навчальні заняття у формі семінарів, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота студентів, контрольні заходи. В цій системі навчання важливе місце посідає самостійна робота студента: у задумі та дизайні семінарського навчального курсу вона є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом,

оскільки студент повинен самостійно ознайомитись з великим обсягом тексту до кожного семінару, оволодіти вміннями та навиками самостійного критичного аналізу цих текстів, методами дослідницької роботи, а також уміти самостійно здобувати нову інформацію, аналізувати та узагальнювати наукову критичну бібліографію, часто – іноземною мовою. Таким чином, самостійна робота – це форма організації індивідуального вивчення студентами навчального матеріалу в аудиторний та в позааудиторний час.

Поза підготовкою до семінарських занять однією з форм самостійної роботи студентів із курсу «Історія ідей європейської культури» є поглиблене опрацювання окремих розділів програми, які не виносяться на основні заняття, або лише побіжно у них висвітлюються. На додаткове самостійне опрацювання виносяться також деякі важливі поняття, тенденції, ідеологічні течії. Під час самостійної роботи студенти здійснюють підбір і перегляд бібліографії, пізніше у стислій рефератичній формі викладаючи досліджену тему. Така самостійна робота забезпечує здобуття студентами додаткового обсягу знань фактичного та теоретичного характеру, а також закріплює набуті ними навички наукового пошуку.

Модуль 1. Джерела європейської ідеї.

Тема 1. «Великі книжки»

Питання для самостійного опрацювання:

1. Концепція утопії у творчості філософів та письменників минулого століття.
2. Утопія, антиутопія, дистопія та сьогодення.

Рекомендована література:

Історія світової культури. К., 2000.

Мангайм Карл. Ідеологія та утопія. Київ: Дух і літера, 2008

Рікер Поль. Ідеологія та утопія. Київ: Дух і літера, 2005.

Тема 2. Соціальні утопії античності. Платон

Питання для самостійного опрацювання:

1. Порівняльний аналіз політичних поглядів Платона і Арістотеля.
2. Арістотель та демократія.

Рекомендована література:

Арістотель. Політика. К., 2003.

Аквінський Тома. Коментарі до Аристотелевої «Політики». К.: Основи, 2003.

Боннар А. Греческая цивилизация. М.: Искусство, 1992.

Герье В.Л. Философия истории от Августина до Гегеля. М., 1915.

Гиро П. Частная и общественная жизнь греков. СПб.: Алетейя, 1995.

Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.

Джеджора О. Історія європейської цивілізації.

Димитрова Л.М. Філософія історії: від Полібія до Гумільова. К.: ІЗМН, 1997.

Історія світової культури. Київ: Либідь, 2000.

Лосев А.Ф. Античная философия и общественно-исторические формации. Два очерка // Античность как тип культуры. М.: Наука, 1988.

Рассел Бертран. Історія західної філософії. Київ: Основи, 1995.

Cornford F.M. Plato's Commonwealth. Creese & Rome, Vol. 4, No.11 (Feb., 1935). Pp. 92-108. <<http://links.jstor.org>>

Gabba Emilio. True History and False History in Classical Antiquity. The Journal of Roman Studies, Vol. 71. (1981). Pp.50-62. <<http://links.jstor.org>>

Тема 3. Християнський ідеал держави. Святий Августин та Абеляр

Питання для самостійного опрацювання:

1. Концепція “Країни дурнів” як середньовічна альтернатива земного щастя.
2. Порівняльний аналіз ставлення до людської природи і тілесності у творчості Августина і Абеяра.

Рекомендована література

Абеляр. Історія моїх страждань. Листування Абеяра й Елоїзи. Львів: Літопис, 2004.

Августин Аврелій. О Граде Божиим. Минск: Харвест, М.: АСТ, 2000.

Августин Аврелій. Сповідь. К., 1997.

Аверинцев С.С. Порядок космоса и порядок истории в мировоззрении раннего средневековья // Античность и Византия. М.: Наука, 1975.

Бычков В. В. Эстетика Аврелия Августина. М., 1984.

Грановский Т.Л. Лекции по истории средневековья. М.: Наука, 1987.

Гуревич А.Л. Категории средневековой культуры. М.: Искусство, 1984.

Гуревич А.Л. Культура и общество средневековой Европы глазами современников. — М.: Искусство, 1989.

Гуревич А.Л. Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства. — М.: Искусство, 1990.

Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.

Джеджора О. Історія європейської цивілізації.

Дюби Ж. Европа в средние века. Смоленск: Полиграмма, 1994.

Зайбт Ф. Блиск і вбогість середньовіччя: Історія з початком і кінцем. Львів: Видавництво УКУ, 2009.

Історія світової культури. Київ: Либідь, 2000.

Каутский К. Происхождение христианства. М., 1990.

- Кремень В.Г.* Філософія: мислителі, ідеї, концепції. Підручник/ Кремень В.Г., Ільїн В.В. К.: Книга, 2005.
- Ле Гофф Жак.* Середньовічна уява. Львів: Літопис, 2007.
- Лінч Джозеф.* Середньовічна церква. Київ: Основи, 1994.
- Ляхович Д.* Понятійне осмислення історії в богословському релігієзнавстві //Релігієзнавство: предмет, структура, методологія. К.: Аероплан, 1996.
- Нізбет Р.* Історія ідеї прогресу. Нью-Йорк, 1980.
- Рассел Б.* Історія західної філософії. К., 1995
- Тиллих П.* История и Царство Божие // Философия истории: Антология. М.: Аспект-Пресс, 1995.
- Хейзинга Й.* Осень средневековья. Исследование форм жизненного уклада и форм мышления в XIV и XV веках во Франции и Нидерландах. Москва: Наука, 1988.
- Gabba Emilio.* True History and False History in Classical Antiquity. The Journal of Roman Studies, Vol. 71. (1981). Pp.50-62. <http://links.jstor.org>
- Graus F.* Social Utopias in the Middle Ages. Past and Present, No. 38. (Dec.1967). Pp.3-19. <http://links.jstor.org>
- Pleij Herman.* Dreaming of Cockaigne: Medieval fantasies of the perfect life. New York, 2001.

Модуль 2. Піднесення Заходу: ранньомодерна доба

Тема 4. Мак'явелізм і утопізм: Мак'явелі і Мор

Питання для самостійного опрацювання:

1. Мак'явелі як історик.
2. Порівняльний аналіз поглядів Мора і Мак'явелі на владу.

Рекомендована література:

- Баткин Л.* Итальянское Возрождение: В поисках индивидуальности. М.: Наука, 1989.
- Баткин Л.* Леонардо да Винчи. Москва, 1990.
- Буркхардт Я.* Культура Италии в эпоху Возрождения. М.: Инт-рада, 1996.
- Грановский Т.Л.* Лекции по истории средневековья. М.: Наука, 1987.
- Данте Алиг'ери:* Божественна комедія: Пекло. Львів: Вид. УКУ, 2007.
- Дейвіс Н.* Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.
- Джеджора О.* Історія європейської цивілізації.
- Зайбт Ф.* Блиск і вбогість середньовіччя: Історія з початком і кінцем. Львів: Видавництво УКУ, 2009.
- Історія світової культури.* Київ: Либідь, 2000.
- Кампанелла Т.* Місто Сонця // Мор Томас. Утопія. Кампанелла Томмазо. Місто Сонця. К.: Дніпро, 1988.

Кудрявцев О. Ф. Гуманистические представления о справедливости и равенстве в «Утопии»

Томаса Мора // История социалистических учений. М., 1987.

Лосев А. Эстетика Возрождения. Москва: Мысль, 1982.

Типология и периодизация культуры Возрождения. М.: Наука, 1978.

Мак'явеллі Нікколло. Державець. Київ: Основи, 1998.

Мор Томас. Утопия. М., 1978.

Норман Д. Європа: Історія. К., 2000.

Рассел Б. Історія західної філософії. К., 1995.

Elliott Robert C. The shape of Utopia. ELH, Vol.30. No.4. (Dec.1963). Pp.317-334.
<<http://links.jstor.org>>

Neilson Frances. Machiavelli: The Permanent Member of Parliament. American Journal of Economics and Sociology, Vol.11. No. 1. (Oct., 1951). Pp.43-53. <http://links.jstor.org>

Nendza James. Political Idealism in More's Utopia. The Review of Politics, Vol.46. No.3. (Jul.,1984). Pp. 428-451. <<http://links.jstor.org>>

Тема 5. Християнський ідеал суспільства у нових часах: Лютер і Еразм Роттердамський

Питання для самостійного опрацювання:

1. Християнська етика протестантизму про світську державну владу.
2. Протестантизм та зародження національних рухів у Європі.

Рекомендована література:

Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV-XVIII вв. М: Прогресс, 1992.
Т. 3: Время мира.

Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. Київ: Основи, 1994.

Гобрій І. Лютер. М.: Молода гвардія. 2000.

Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Етика. М.: Гардаріки, 1998.

Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.

Декарт. Рассуждение о методе. Метафизические размышления. Начала философии. М., 1998.

Джеджора О. Історія європейської цивілізації.

Історія світової культури. Київ: Либідь, 2000.

Левін Г.Д. Свобода волі. Сучасний погляд // Зап. Філософії. 2000. № 6.

Лютер М. О рабстве воли. // *Роттердамський Еразм.* Философские произведения. М.: Наука, 1986.

Лютер М. Свобода христианина // Избр. произведения. СПб., 1994.

Міголатьєв А.А. Проблема свободи та відповідальності. // Соц.-политий. Журн. - 1998. - № 4.

Рассел Б. Історія західної філософії. К., 1995

Роттердамський Еразм. Философские произведения. Диатриба или рассуждение о свободе воли. М.: Наука, 1986.

Філософія. Курс лекцій: Навч. посібник / Бичко І.В., Табачковський В.Г. та ін. 2-е вид. К.: Либідь, 1994.

Goldie Mark. Obligations, Utopias, and their Historical Context. The Historical Journal, 26, 3 (1983). Pp.727-746. <<http://links.jstor.org>>

Тема 6. Політична філософія нових часів. Лок і Гобс

Питання для самостійного опрацювання:

1. Поступ у розвитку точних наук та зміни у європейській соціальній філософії нових часів.
2. Англійська революція XVII ст. та її вплив на розвиток європейської політичної та філософської думки.

Рекомендована література:

Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. К., 1994.

Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского // Гоббс Т. Сочинения: В 2 т. Т. 2. М.: Мысль, 1991.

Гуссерль Е. Криза Європейського людства і філософія // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями: Хрестоматія. К.: Ваклер, 1994.

Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.

Декарт. Медитації (за любим виданням)

Джеджора О. Історія європейської цивілізації.

Історія світової культури. Київ: Либідь, 2000.

Рассел Б. Історія західної філософії. К., 1995.

Філософія. Курс лекцій: Навч. посібник / Бичко І.В., Табачковський В.Г. та ін. 2-е вид. К.: Либідь, 1994.

Лок Джон. Два трактати про врядування. Київ: Основи, 2001.

Ческіс А. А. Томас Гоббс. М., 1929.

Sargent Lyman Tower. Authority & Utopia: Utopianism in Political Thought// Polity Vol.14. No.4. (Summer., 1982). Pp.565-584. <<http://links.jstor.org>>

Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV-XVIII вв. М., 1992. – Т. 3: Время мира.

Модуль 3. Європейська модерність та її критики

Тема 7. Просвітництво: Вольтер

Питання для самостійного опрацювання:

1. Погляди Руссо на освіту.
2. Універсальність Просвітництва як взорування на моделі доби Відродження та Античності.

Рекомендована література:

Вольтер. Философия и методология истории // Историки и история: жизнь, судьба, творчество: В 2 т. М.: Остожье, 1997. Т. 1.

Вольтер. Философские повести. Кандид. Москва: Изд-во худ. литература, 1954.

Гошовський М., Кучерявий Т. Ідея прогресу в соціальній філософії. К.: Вища школа, 1993.

Гуссерль Е. Криза Європейського людства і філософія // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями: Хрестоматія. К.: Ваклер, 1994.

Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.

Джеджора О. Історія європейської цивілізації.

Історія світової культури. Київ: Либідь, 2000.

Рассел Б. Історія західної філософії. К., 1995.

Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре. Трактаты / Пер. с фр. М.: "КАНОН-пресс", "Кучково поле", 1998. - 416 с.

Shklar Judith N. Rousseau's Two Models: Sparta and the Age of Gold. //Political Science Quarterly, Vol.81. No. 1. (Mar., 1966). Pp.25-51. <<http://links.jstor.org>>

Тема 8. Комуністична утопія. Марксизм

Питання для самостійного опрацювання:

1. Марксизм і світові релігії.
2. Класичний марксизм і його практична спадщина у ХХ столітті.

Рекомендована література:

Американська демократія. Ідеологічні основи американської політичної системи. / Статті і вибір документів Романа Борковського. Б.м.: Сучасність, 1990.

Багатурія Г.А. О некоторых особенностях развития марксизма как теоретической системы // Вопросы философии. 1983. № 1.

Базиліук А.Ф. Соціальна філософія "неомарксизма". К.: Політиздат України, 1989.

Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.

Енгельс Ф. Людвіг Фейербах і кінець класичної німецької філософії // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. Т. 21.

Історія світової культури. Київ: Либідь, 2000.

Кушаков Ю. Чи є вихід із кризи, або як же нам бути з марксизмом? // Філософські студії Київ, ун-ту. Вип. 1. К., 1995.

Ленін В.І. Три джерела і три складові частини марксизму // Ленін В.І. Повне зібрання творів. Т. 23.

Мангайм Карл. Ідеологія та утопія. К.: Дух і літера, 2008.

Маркс К. Капітал. Т. 1. // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. Т. 23.

Маркс К., Енгельс Ф. Манифест комуністической партии. Москва, 1978.

Рассел Б. Історія західної філософії. К., 1995.

Рікер Поль. Ідеологія та утопія. К.: Дух і літера, 2005.

Briefs Goetz A. The Rise and Fall of the Proletarian Utopias// The Review of Politics, Vol. 1. No.1. (Jan., 1939). Pp. 31-50. <<http://links.jstor.org>>

Hayes Peter. Utopia and the Lumpenproletariat: Marx's Reasoning in The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte// The Review of Politics, Vol. 50. No.3. (Summer, 1988). Pp.445-465. <<http://links.jstor.org>>

Kolakowski Leszek. Main Currents of Marxism. Vol.1. The founders. Oxford-New York: Oxford University Press, 1978. Pp. 218-233.

Kryger Martin. Marxism, Communism, and Narcissism.//Law & Social Inquiry, Vol.15. No. 4. (Autumn, 1990). Pp.707-730. <<http://links.jstor.org>>

Lowy Michael. Marxism and Christianity in Latin America// Translated by Claudia Pompan.-Latin America Perspectives. Issue 79, Vol.20. No. 4. Fall, 1993. Pp.28-42. <<http://links.jstor.org>>

Тема 9. Критика модерності: Камю

Питання для самостійного опрацювання:

1. Екзистенціалізм та європейська культура.
2. Камю і Східна Європа: рецепція Камю у (пост-) комуністичному світі.

Рекомендована література:

Аббаньяно И. Прогресс больше не означает счастья // Аббаньяно Н. Мудрость жизни.СПб.: Алетейя, 1996.

Гаиденко П.П. Экзистенциализм и проблема культуры. М.: Высшая школа, 1963.

Гобозов И А. Современная французская буржуазная философия истории. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1978.

Губман Б.Л. Западная философия культуры XX века. Тверь: Леан, 1997.

Гуссерль Е. Криза Європейського людства і філософія // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями: Хрестоматія. К.: Ваклер, 1994.

Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.

Історія світової культури. Київ: Либідь, 2000.

Камю Альбер. Чума // <http://www.philosophy.ru/library/camus/peste.html>

Камю Альбер. Вибрані твори: У 3 т. Харків: Фоліо, 1997. Т. 3.

Лиотар Ж. Ф. Состояние постмодерна. М.: Ин-т экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 1998.

Мангайм Карл. Ідеологія та утопія. К.: Дух і літера, 2008.

Рассел Б. Історія західної філософії. К., 1995.

Рікер Поль. Ідеологія та утопія. К.: Дух і літера, 2005.

Сартр Ж.Л. Экзистенциализм — это гуманизм // Сумерки богов /Ф. Ницше, 8. Фрейд, Э. Фромм, А. Камю, Ж.П. Сартр. М.: Политиздат, 1990.

Соболь О.М. Постмодерн і майбутнє філософії. К.: Наук, думка, 1997.

Manuel and Manuel. Utopian Thought in the Western World. Cambridge, 1981

Тема 10. Антиутопія та кінець історії: Гакслі, Фукуяма

1. Теорія ендизму і сучасність. Характеристика головних напрямків інтелектуальної думки з часів падіння комунізму

2. Сучасна людина та її суспільна активність.

3. Рецепція «Кінця історії» Фукуяма у Східній Європі

Рекомендована література:

Аббаньяно И. Прогресс больше не означает счастья // Аббаньяно Н. Мудрость жизни.СПб.: Алетейя, 1996.

Гасли О. О дивный новый мир. М., 2006.

Гуссерль Е. Криза Європейського людства і філософія // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями: Хрестоматія. К.: Ваклер, 1994.

Дилигенский Г.Г. "Конец истории" или смена цивилизаций? // Вопросы философии. 1991. № 3.

Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.

Замошкин Ю.А. "Конец истории": идеологизм и реализм // Вопросы философии. 1990. № 3.

Історія світової культури. Київ: Либідь, 2000.

Ильин И.Л. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа. М.: Интрада, 1998.

Какабадзе З.М. Культура и цивилизация // Культура в свете философии. Тбилиси: Мецниереба, 1979.

Кризис современной цивилизации. Выбор пути. М.: КНИОНРАН, 1992.

Малахов В.С. Еще раз о конце истории // Вопросы философии. 1994. № 7—8.

Манхейм К. Диагноз нашего времени. М.: Юрист, 1994.

Ортега и Гассет Х. История как система // Ортега-и-Гассет Х. Избранные труды. М.: Весь мир, 1997.

Рассел Б. Історія західної філософії. К., 1995.

Февр Л. Цивилизация: эволюция слова и группы идей // Февр Люсьен. Бои за историю. М.: Наука, 1991.

Фукуяма Ф. Конец истории? // Вопросы философии. 1990. № 8.

Хайдеггер М. Европейский нигилизм // Проблема человека в западной философии. М.: Прогресе, 1988.

Popper Karl R. The Open Society and Its Enemies. New York, Harper & Row, 1962

V. Тематика письмових робіт

Реферат – форма письмової дослідницької роботи, що засвідчує знання студентом основного тексту та допоміжної літератури, його навички аналізу, порівняння й узагальнення вивченого матеріалу, а за змістом є осмисленим стислим викладом інформації з певної тематики, зібраної з різних джерел.

Рекомендована тематика рефератів.

1. Платонівська ідея держави.
2. Концепція двох градусів у творчості Августина.
3. Особисте щастя і спасіння в творчості Абельяра.
4. Утопія і реальність у творчості Мора.
5. Моральність і аморальність Мак'явеллі.
6. Сенс людської свободи у творах засновників Протестантизму.
7. Людська гідність і політична творчість у Логка.
8. Економіка і людська гідність.
9. Просвітництво: віра в людину чи криза розуму.
10. Марксизм як політична утопія.
11. Френсіс Фукуяма і його «Кінець історії» як вираження нових тенденції у західній інтелектуальній думці
12. Дискусії навколо «Кінця історії» Фукуяма.

До *дипломних робіт*, що пишуться студентами-магістрами гуманітарного факультету, ставляться такі вимоги: дотримання встановленого графіку виконання окремих етапів роботи; активна співпраця з керівником роботи; участь у науковому семінарі. Критерії оцінювання дипломної роботи: самостійність і оригінальність розгляду проблеми; актуальність; повнота і глибина змісту, ступінь розкриття теми; достатність і значимість використаних джерел; доказовість основних висновків і суджень; культура оформлення матеріалу.

Рекомендована тематика дипломних робіт

1. Освіта як чинник просвітлення громадянина та засіб вдосконалення суспільства в історії європейської інтелектуальної думки.
2. Авторитаризм та особиста свобода в утопічній та антиутопічній європейській літературі.
3. Політика і мораль в європейській філософській та політологічній думці (від Платона до Маркса).

4. Уявлення про ідеальний суспільний лад та його трансформація в європейській свідомості.
5. Взаємовідносини ідеології та утопії як культурний феномен європейської свідомості.
6. «Кінець історії» Френсіса Фукуями у контексті ідеологічних суперечок кінця 1980-початку 1990-х років.
7. Бідність і багатство ліберальної традиції: приклад «Кінця історії» Френсіса Фукуями.
8. Роман «Чума» Альбера Камю у контексті середньовічної і модерної європейської інтелектуальної історії: автори і твори, які є найближчими до його позиції.

VI. Перелік питань до заліку

1. Утопічна соціальна думка в історії європейської цивілізації.
2. Людська свобода: гарантія чи перешкода щастя? (Августин, Лютер, Локк, Гакслі)
3. Утопії та ідеології.
4. Трагування історичних тем у творах Августина, Локка, Мак'явеллі.
5. Утопії та антиутопії.
6. Іронія в утопічній та антиутопічній свідомості (Мор, Вольтер, Гакслі)
7. Типологія утопічної думки.
8. Поняття соціальної справедливості (Платон, Локк, Маркс).
9. Ключові жанри утопічної літератури.
10. Ідеальна шкала вартостей (Платон, Мор).
11. Утопічна думка періоду античності: її головні характеристики.
12. "Свій", "чужий" та соціальна гармонія (Платон, Мор, Локк, Маркс)
13. Утопічна думка середньовіччя.
14. Роль політичних ідеологій у формуванні утопічного мислення в європейській свідомості.
15. Утопічна думка доби гуманізму.
16. Демократія і провідництво (Платон, Локк).
17. Реформація та її вплив на соціальну європейську думку.
18. Ідеальна держава Платона – тоталітарний табір чи земний рай
19. Революція свідомості доби просвітництва. Соціальні проекти нового часу.
20. Роль освіти в ідеальній державі (Платон, Мор,
21. Лібералізм, марксизм і утопія.
22. Внутрішня досконалість та особисте щастя людини (Августин, Абельяр, Лютер)
23. Соціальні та політичні проекти 20 століття.
24. Чи здатний розум вдосконалити суспільство
25. Антиутопія новітніх часів.

26. Утопія та соціальна пропаганда.
27. Чи можлива утопічна свідомість на початку 21 століття?
28. Роль культури в системі формування соціальної джосконалості
29. Тоталітаризм і утопія.
30. Роль сім'ї та виховання у формуванні досконалої держави.
31. Християнство і Соціальна утопія.
32. Інтелектуалізм і утопія.
33. Порівняння ставлення до особистості у творах Платона, Локка та Маркса.
34. Утопія як феномен європейської свідомості.
35. Грішність людської природи та можливість побудови соціального раю.
36. Концепція прогресу і утопічна література.
37. Утопія в кінематографії.
38. Роман «Чума» Альбера Камю у контексті ідеологічних суперечок 1940-1950 р. у Західній Європі.

VII. Методи навчання та контролю

Методи навчання: метод бесіди; метод проблемного викладу; робота в Інтернеті; методи інтерактивного навчання; використання ІТ-технологій.

Методи контролю: поточне опитування; оцінка проміжної письмової роботи; підсумковий залік.

VIII. Розподіл балів, що присвоюються студентам

Поточне тестування та самостійна робота										Сума		
Змістовий модуль № 1			Змістовий модуль № 2			Змістовий модуль № 3					ККР	Реферат
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10	10		
5	5	10	10	5	5	10	5	5	10			

Підсумкова оцінка за результатами змістових модулів зараховується у тому випадку, коли студент набрав суму балів, яка не менша встановленого мінімуму, а саме:

100-бальна шкала	Оцінка за національною шкалою та шкалою Університету
------------------	--

60 – 100	зараховано
1 – 59	не зараховано

Підсумкова оцінка з дисципліни у балах (100-бальна шкала) переводиться у чотирибальну (національну) шкалу згідно з таблицею:

<i>100-бальна шкала</i>	Оцінка за національною шкалою та шкалою Університету	
<i>90 – 100</i>	5	відмінно
<i>85 – 89</i>	4	добре
<i>75 – 84</i>		
<i>65 – 74</i>	3	задовільно
<i>60 – 64</i>		
<i>1 – 59</i>	2	не задовільно

Оцінка за шкалою ECTS	<i>За 100-бальною шкалою</i>
A	90
B	85
C	75
D	65
E	60

IX. Критерії оцінювання знань.

Оцінювання знань студентів з дисципліни «Історія ідей європейської культури» проводиться у вигляді поточного контролю знань студентів, оцінювання самостійної роботи студентів та оцінювання результатів іспиту.

- 1) оцінка «відмінно» виставляється за повне ознайомлення з основними текстами, глибокі знання навчального матеріалу, що міститься в додаткових рекомендованих літературних джерелах, вміння провадити дискусію, аналізувати події та явища у їх взаємозв'язку і розвитку, логічно й стисло відповідати на поставлені питання;
- 2) оцінка «добре» виставляється за міцні знання навчального матеріалу, включаючи аргументовані відповіді на питання, які, однак, містять певні (несуттєві) неточності;
- 3) оцінка «задовільно» виставляється за посередні знання навчального матеріалу, пасивність у дискусії, мало аргументовані відповіді;
- 4) оцінка «незадовільно» виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання.

Х. Навчально-методичне забезпечення дисципліни

Основна література

- Абеляр.* Історія моїх страждань. Листування Абеляра й Елоїзи. Львів: Літопис, 2004.
- Августин Аврелій.* О Граде Божиєм. Минск: Харвест, М.: АСТ, 2000.
- Вольтер.* Философские посести. Кандід. М.: Изд-во художественной лит., 1954.
- Гасли О.* О дивный новый мир. М., 2006.
- Дейвіс Норман.* Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.
- Історія світової культури.* Київ: Либідь, 2000.
- Губман Б.Л.* Западная философия культуры XX века. Тверь: Леан, 1997.
- Гуссерль Е.* Криза Європейського людства і філософія // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями: Хрестоматія. К.: Ваклер, 1994.
- Дейвіс Н.* Європа: Історія. Київ: Основи, 2000.
- Історія світової культури.* Київ: Либідь, 2000.
- Камю Альбер.* Вибрані твори: У 3 т. Харків: Фоліо, 1997. Т. 3
- Камю Альбер.* Чума // <http://www.philosophy.ru/library/camus/peste.html>.
- Лок Джон.* Два трактати про врядування. Київ: Основи, 2001.
- Мак'явеллі Нікколло.* Державець. Київ: Основи, 1998.
- Мангайм Карл.* Ідеологія та утопія. Київ: Дух і літера, 2008.
- Маркс К., Енгельс Ф.* Маніфест комуністичної партії (за любим виданням)
- Мор Томас.* Утопія (за любим виданням)
- Платон.* Держава. Київ: Основи, 2000.
- Рассел Бертран.* Історія західної філософії. Київ: Основи, 1995.
- Рікер Поль.* Ідеологія та утопія. Київ: Дух і літера, 2005.
- Роттердамський Еразм.* Диатриба, или рассуждение о свободе воли. Москва: Наука, 1986.- С.218-289.
- Руссо Ж.-Ж.* Об общественном договоре. Трактаты / Пер. с фр. М.: "КАНОН-пресс", "Кучково поле", 1998. - 416 с.
- Фукуяма Ф.* Конец истории? // Вопросы философии. 1990. № 8.
- Chambers M., Grew R., Herlyhy D., Rabb T.K, Woloch I.* The Western Experience. V.1-3. McGrew Hill, 1991.

Додаткова література

- Августин Аврелій.* Сповідь. К., 1997.
- Аббаньяно И.* Прогресс больше не означает счастья // Аббаньяно Н. Мудрость жизни. СПб.: Алетейя, 1996.

- Американська демократія. Ідеологічні основи американської політичної системи. / Статті і вибір документів Романа Борковського. Б.м.: Сучасність, 1990.*
- Аристотель. Політика. Київ: Основи, 2003.*
- Баткин Л. Итальянское Возрождение: В поисках индивидуальности. М.: Наука, 1989.*
- Баткин Л. Леонардо да Винчи. Москва, 1990.*
- Боннар А. Греческая цивилизация. М.: Искусство, 1992.*
- Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм, XV-XVIII вв. М.: Прогресс, 1992. Т. 3: Время мира.*
- Вебер М. Протестантська етика і дух капитализму. Київ: Основи, 1994.*
- Галілео. Лист до великої княгині Крістині (за любим виданням)*
- Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского // Гоббс Т. Сочинения: В 2 т. Т. 2. М.: Мысль, 1991.*
- Гуссерль Е. Криза Європейського людства і філософія // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями: Хрестоматія. К.: Ваклер, 1994.*
- Данте Аліг'єрі. Божественна комедія: Пекло. Львів: Вид. УКУ, 2007.*
- Дарвін Чарльз. Походження видів (за любим виданням)*
- Дейвіс Н. Європа. Історія: Пер. з англ. Київ, 2001.*
- Декарт Р. Медитации о первой философии.*
- <http://www.antropolog.ru/doc/library/miditation/library%20Descartes%206>.
- Декларація прав людини і громадянина.
- http://uk.wikisource.org/wiki/Декларація_прав_людини_і_громадянина.
- Дилигенский Г.Г. "Конец истории" или смена цивилизаций? // Вопросы философии. 1991. № 3.*
- Зайбт Ф. Блиск і вбогість середньовіччя: Історія з початком і кінцем. Львів: Видавництво УКУ, 2009.*
- Замошкин Ю.А. "Конец истории": идеологизм и реализм // Вопросы философии. 1990. № 3.*
- Історія світової культури. Київ: Либідь, 2000.*
- Ильин И.Л. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа. М.: Интрада, 1998.*
- Какабадзе З.М. Культура и цивилизация // Культура в свете философии. Тбилиси: Мецниереба, 1979.*
- Кальвін Жан. Настанова в християнській вірі. <<http://hvala.in.ua/zhan-kalvin-nastanova-v-xristiyanskij-viri>>.*
- Кушаков Ю. Чи є вихід із кризи, або як же нам бути з марксизмом? // Філософські студії Київ, ун-ту. Вип. 1. К., 1995.*
- Кертман Л.Е. География, история и культура Англии. Москва, 1979.*

- Ле Гофф Жак.* Середньовічна уява. Львів: Літопис, 2007.
- Лінч Джозеф.* Середньовічна церква. Київ: Основи, 1994.
- Лиотар Ж. Ф.* Состояние постмодерна. М.: Ин-т экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 1998.
- Лойолла Ігнатій.* Духовні вправи. <http://krotov.info/library/i/loyola/Loyola1.html>.
- Лосев А.* Эстетика Возрождения. Москва: Мысль, 1982.
- Малахов В.С.* Еще раз о конце истории // Вопросы философии. 1994. № 7—8.
- Манхейм К.* Диагноз нашего времени. М.: Юрист, 1994.
- Ортега и Гассет Х.* История как система // Ортега-и-Гассет Х. Избранные труды. М.: Весь мир, 1997.
- Підкова І., Джеджора О.* Світова історія XIX – XX століття: Словник. Львів, 2000.
- Рассел Б.* Історія західної філософії. Київ: Основи, 1995.
- Роттердамский Эразм.* Философские произведения. Москва: Наука, 1986.
- Сартр Ж.Л.* Экзистенциализм — это гуманизм // Сумерки богов /Ф. Ницше, 8. Фрейд, Э. Фромм, А. Камю, Ж.П. Сартр. М.: Политиздат, 1990.
- Соболь О.М.* Постмодерн і майбутнє філософії. К.: Наук, думка, 1997.
- Сміт Адам.* Багатство націй. <http://6201.org.ua/load/67-1-0-320>.
- Февр Л.* Цивілізація: еволюція слова і групи ідей // Февр Люсьєн. Бої за історію. М.: Наука, 1991.
- Хайдеггер М.* Европейський нігілізм // Проблема человека в западной философии. М.: Прогресе, 1988.
- Хейзинга Й.* Осень средневековья. Исследование форм жизненного уклада и форм мышления в XIV и XV веках во Франции и Нидерландах. Москва: Наука, 1988.
- Шпорлюк Р.* Марксизм і націоналізм (за любим виданням).
- Collingwood R.G.* *Fascism and Nazism.*//Philosophy, Vol.15. No. 58. (Apr., 1940). Pp.168-176.<<http://links.jstor.org>>
- Gabba Emilio.* True History and False History in Classical Antiquity. The Journal of Roman Studies, Vol. 71. (1981). Pp.50-62. <<http://links.jstor.org>>
- Goldie Mark.* Obligations, Utopias, and their Historical Context.The Historical Journal, 26, 3 (1983). Pp.727-746. <http://links.jstor.org>
- Graus F.* Social Utopias in the Middle Ages // Past and Present, No. 38. (Dec.1967). Pp.3-19. <http://links.jstor.org>
- Judt Tony.* The Lost World of Albert Camus||New York Reviewof Books.[October 6, 1994](http://www.nybooks.com/articles/1994/10/06/lost-world-of-albert-camus/)
- Judt Tony.* The Burden of Responsibility: Blum, Camus, Aron, and the French Twentieth Century. Chicago: University of Chicago Press. 1998.

Kolakowski Leszek. Main Currents of Marxism. Vol.1. *The founders.* Oxford-New York: Oxford University Press, 1978. Pp. 218-233.

Lowy Michael. Marxism and Christianity in Latin America/ Translated by Claudia Pompan.-Latin America Perspectives. Issue 79, Vol.20. No. 4. Fall, 1993. Pp.28-42. <http://links.jstor.org>

Le Goff Jacque. Medieval Civilization. Basil Blackwell, 1988.

Manuel and Manuel. Utopian Thought in the Western World. Cambridge, 1981

State P.F. A Brief History of France. New York, 2011

Х. Інформаційні ресурси

Наукова бібліотека Українського Католицького Університету

Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника НАН України

Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка

<http://www.antropolog.ru/doc/library/>

<http://www.atlas-historique.net/>

<http://www.besthistorysites.net/>

<http://historicaltextarchive.com/books.php>

http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/INDEX_HISTORY.php

<http://www.fordham.edu/halsall/mod/modsbook.html>

<http://www.gutenberg.org>

<http://hronos.km.ru/>

<http://krotov.info/library/>

<http://links.jstor.org>

<http://uk.wikisource.org/wiki/>